

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20>

УДК 331.556.4

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІГРАЦІЙНУ ПОЛІТИКУ ДЕРЖАВИ

INTERNATIONAL LABOR MIGRATION IN MODERN CONDITIONS AND ITS INFLUENCE ON THE STATE'S MIGRATION POLICY

Дзеніс Олексій Олександрович

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8479-6525>**Шарко Наталія Геннадіївна**

студентка,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4476-9041>**Dzenis Oleksiy, Sharko Nataliia**

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Міжнародна міграція робочої сили є невід'ємною частиною економіки будь-якої країни, однак цей процес досить важко контролювати. Працівники мігранти сприяють економічному зростанню та розвитку в країнах призначення, тоді як країни походження отримують значну користь від грошових переказів і навичок, набутих мігрантами під час їхньої роботи за кордоном. Тим не менш, міграційний процес передбачає складні проблеми з точки зору захисту трудових мігрантів, міграційних зв'язків та міжнародного співробітництва. Тож у даній статті досліджується процес міграції робочої сили на міжнародному рівні. Виявлено стимулюючі мотиви виникнення трудової міграції, проаналізовано позитивні та негативні наслідки даного процесу на економіку України та визначено вплив пандемії COVID-19 на міжнародні міграційні процеси.

Ключові слова: міграція, робоча сила, міжнародна трудова міграція, наслідки міграційної політики.

The purpose of this article is a detailed study of the process of international labor migration, identifying the positive and negative aspects of labor migration and systematization of phenomena that contribute to labor migration. Confirmation of the relevance of this article is that the problem of international labor migration, despite the significant time of its existence, is the object of increased attention of the scientific community. Among the most pressing issues are several controversial and unresolved issues, such as employment policy, migration in the context of economic reform, as well as the impact of migration processes on the demographic situation in the country as a whole. Nowadays, scholars have not reached a consensus on issues related to international migration. On the one hand, some scholars see this process as quite positive for the country and its economy as a whole, but other scholars believe that the migration process, despite all its positive, also has a number of serious shortcomings, ignoring which can lead to catastrophic consequences. International labor migration is an integral part of the world's economies, but practice shows that this process is difficult to control and has not been fully studied by the international scientific community. Migrant workers, working in the countries of destination, contribute to the development and economic growth of the latter, gaining experience, professional skills, experience, and a certain amount of currency, which in turn contributes to the development of the country of origin of migrants. However, in addition to preferences, the migration process involves some difficulties, primarily in establishing migration links between countries, as well as international cooperation in regulating the activities of migrant workers and protecting their rights. During the research, the stimulating motives of labor migration were identified and singled out, the positive and negative consequences of this process on the economy of Ukraine were analyzed and the impact of the COVID-19 pandemic on international migration processes was determined.

Keywords: migration, labor force, international labor migration, consequences of migration policy.

Постановка проблеми. Впродовж всієї історії людства міграція супроводжувала усі суспільні трансформації, політичні конфлікти, демографічні зміни тощо. Щороку мільйони чоловіків і жінок залишали свої домівки та перетинали національні кордони в пошуках більшої безпеки для себе та своїх сімей. Міграція була сміливим виявом волі людини подолати негаразди і жити кращим життям. Зараз, у сучасному світі, коли однією з домінуючих тенденцій в міжнародних відносинах стала глобалізація, процес міграції та її роль у суспільстві почали зростати. Міжнародна міграція робочої сили стала основною глобальною проблемою, яка торкається більшості країн світу і займає високе місце в міжнародних, регіональних і національних політичних програмах. Особливо такий інтерес до цього питання збільшився, коли почали відчуватися негативні наслідки цього процесу.

У результаті зростання масштабів трудової міграції, її вплив на зайнятість населення, а також на якість сукупного трудового потенціалу вимагає глибокого і всебічного економічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам вивчення міжнародної міграції робочої сили присвячена значна кількість робіт вітчизняних та зарубіжних вчених. Аналізом процесів трудової міграції, у тому числі нелегальної, методами дослідження міграційних процесів загалом, процесами урбанізації та мобільності населення займалися такі видатні вчені, як І. С. Скороход та В. В. Безух, О. М. Коржик, О. А. Малиновська, В. Г. Чебанов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що проблема міжнародної міграції робочої сили є об'єктом посиленої уваги науковців, можна виділити ряд спірних і невирішених питань, особливо це стосується політики зайнятості, міграції населення в умовах реформування економіки, впливу міграційних процесів на демографічну ситуацію в країні в цілому [1]. Ставлення вчених до міжнародної міграції відрізняються. З одного боку, деякі вчені розглядають цей процес як досить позитивний для економіки та країни в цілому, однак інші вчені вважають, що процес міграції також має низку серйозних недоліків. Саме тому, необхідно дослідити причини міжнародної трудової міграції, визначити її позитивний і негативний вплив на країну та проаналізувати як змінилися міжнародні міграційні процеси під впливом глобальної пандемії COVID-19.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у детальному дослідженні процесу міжнародної міграції робочої сили, визначенні позитивних та негативних сторін трудової міграції та систематизуванні проблем, які сприяють трудовій міграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобального розвитку міжнародних економічних відносин, який супроводжується зміною пріоритетів у міжнародній економічній взаємодії, відбувається процес уніфікації законодавства. Саме він надає змогу вільно переміщати товари, послуги та фактори виробництва між різними країнами. Одним з основних факторів виробництва є робоча сила, чисельність та якісний склад якої визначає рівень соціально-економічного розвитку країни. Характерною особливістю розвитку світового господарства, як у історичному аспекті, так і на сучасному етапі, є переміщення робочої сили між країнами.

Міжнародна міграція робочої сили – це процес переміщення осіб для подальшого працевлаштування з місця їхнього звичайного проживання до країни, громадянами якої вони не є [2].

Міграція з метою працевлаштування є важливою глобальною проблемою, яка зараз стосується більшості країн світу. Сьогодні діють два основних каталізatori ринку праці для людей працездатного віку, які призводять до збільшення міграції в пошуках роботи – це відсутність робочих місць або наявна робота, недостатня для того, щоб утримувати себе та свої сім'ї у своїх країнах. Інші фактори включають демографічні зміни, соціально-економічні та політичні кризи, а також збільшення розривів у заробітній платі всередині розвинутих країн і країн, що розвиваються, а також між ними.

На відміну від Європи, яка вже давно тісно пов'язана з міжнародною міграцією, де проживає або працевлаштовується п'ята частина всього мігруючого населення планети, для України цей процес достатньо новий. Однак, вже зараз населення України активно залучене у світові міграційні процеси. Впродовж останніх років, Україна входила до списку країн, з яких найбільше осіб щороку виїжджає (рис. 1), а також список країн, куди приїжджає (легально та нелегально) найбільша кількість мігрантів з інших країн світу. Поряд з економічною ситуацією в Україні суттєвим фактором міграції є географічне положення держави на перетині основних транспортних коридорів, зокрема, на шляху з Європи до

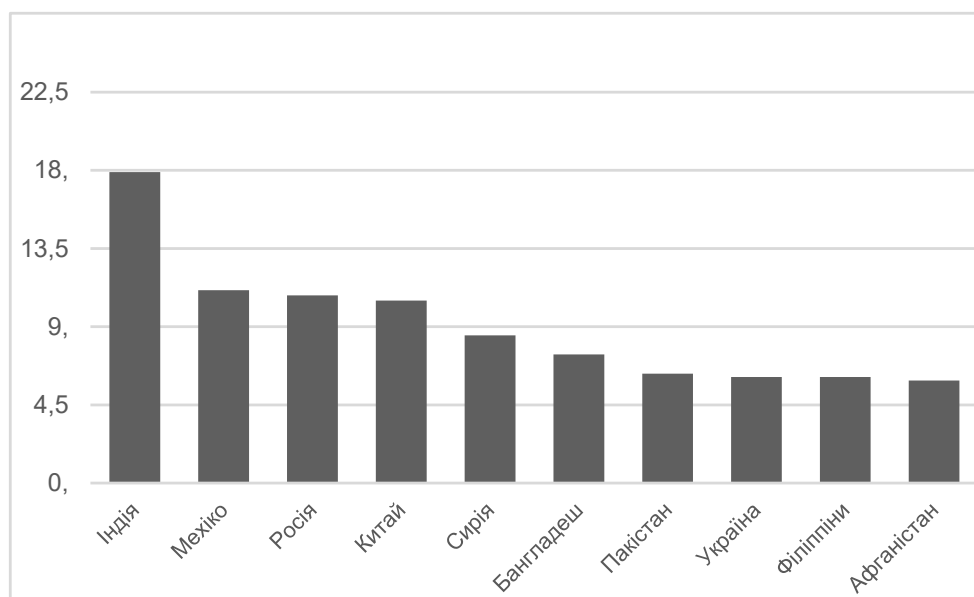

Рис. 1. Топ-10 країн з найбільшою кількістю емігрантів (млн.)

Джерело: [3]

Азії, Росії, країн Балтії – на Близький Схід та Африка.

До основних причин, які спонукають українців виїжджати за кордон можна віднести високий рівень безробіття та незадоволеність фаху на батьківщині, низькооплачуємість за престижними спеціальностями (ІТ, медицина, інженерія і т.п.), скорочення або відсутність деяких галузей виробництва, економічна нерозвиненість деяких регіонів, а також низька середня заробітна плата (вона залишається однією з найнижчих у Європі: Німеччина – 2 700 євро, Франція – 2 580 євро, Італія – 1 780 євро, Україна – 362 євро) [4; 6]. В окремих випадках, головними причинами міграції можуть бути війни, стихійні лиха, політичні, релігійні та культурні чинники.

Що стосується пандемії COVID-19, то вона не зупинила міграцію. Попит на українських трудових мігрантів за кордоном впав з початку карантину, але зріс на 40 відсотків у другому півріччі 2020 року. Як і раніше, основні країни призначення робочої сили мігрантами з України є Польща (пакувальники, різнорабочі, кравці, водії, будівельники), Німеччина (доглядачі, плиточники, сантехніки, електрики), Чехія (промислові робітники, покоївки, зварювальники, електрики). У країнах, що розвиваються, проживає більшість мігрантів у світі. У багатьох із них трудова міграція становить велику частку робочої сили у ключових галузях економіки [5].

Обмеження транскордонної мобільності ускладнили міграційний процес, що призвело

до зменшення кількості виїздів на початку 2020 року. По-перше, через труднощі транскордонної міграції посилилася тенденція перетворення тимчасової трудової міграції на постійну. Зросла кількість мігрантів, які мають намір подати заяву або подали документи на дозвіл на довгострокове або постійне проживання в країні перебування. По-друге, збільшився рівень загрози нелегальної міграції. Окрім пандемії, на рівень нелегальної міграції впливали:

1. Соціально-економічна та воєнно-політична ситуація в регіонах походження нелегальних мігрантів (Близький та Середній Схід, Південна, Західна Азія та Північна Африка), а також офіційна позиція окремих держав щодо не перешкоджання руху мігрантів до країн ЄС (перш за все Туреччина та Республіка Білорусь).

2. Значна кількість іноземних діаспор в Україні, у т.ч. студентів, які здійснюють спроби легального в'їзду до України потенційних нелегальних мігрантів (надання візової підтримки, запрошень, зустрічей, тощо), а також спроби іноземними громадянами, вихідцями з країн міграційного ризику, які легалізувалися в Україні, здійснювати організацію каналів незаконної міграції.

3. Можливість використання нелегальними мігрантами процедури набуття статусу біженця для тимчасової легалізації на території України.

4. Транскордонний характер організації каналів переправлення мігрантів та низький рівень життя мешканців прикордоння, що

сприяє втягуванню їх у зазначену протиправну діяльність.

Збільшення кількості випадків нелегальної міграції загрожує не лише самим мігрантам, а також серйозно підриває можливості та фінансовий рівень державних органів і міжурядових організацій. Цей процес необхідно мінізувати шляхом формулювання ефективної міграційної політики, розробкою відповідних програм для осіб або фірм, що знаходяться у групі ризику, а також необхідністю забезпечення працівників гідними умовами праці.

Після появи вакцини та відкриття кордонів міжнародні міграційні процеси повертаються до свого колишнього рівня. Таке збільшення кількості мігрантів може значно впливати на ринки праці країн, що приймають мігрантів, та батьківщину емігрантів.

Процес імміграції можна вважати економічно вигідним для країни, оскільки іммігранти зазвичай економічно активніші, ніж місцеві жителі, вони готові виконувати складну роботу за меншу заробітну плату або за гірших умов праці. Усі ці фактори можуть підвищити продуктивність праці та забезпечити економічне зростання країни перебування мігрантів. До макроекономічних переваг міжнародної міграції можна віднести збільшення пропозиції робочої сили в країні, оскільки підприємство матиме ширший вибір майбутніх співробітників. Це в свою чергу допоможе стримати інфляцію заробітної плати або призведе до її зменшення, оскільки збільшена пропозиція ринку праці буде здатна задовольнити потреби фірм у розрізі попиту на робочу силу.

Однак, можна виділити деякі недоліки міграційних процесів для приймаючої країни. По-перше, можливе зниження заробітної плати, особливо в сегменті ринку праці з низьким рівнем кваліфікації. Збільшення пропозиції низько кваліфікованих працівників призведе до скорочення рівноважної заробітної плати місцевих робітників. По-друге, наявність працівників, які бажають працювати за відносно низьку оплату, може спричинити ігнорування роботодавцями продуктивності, навчання та розвитку інновації. По-третє, збільшення кількості мігрантів може сприяти

організованій злочинності та торгівлі людьми, що призведе до більшого контролю безпеки. Також виросте тиск на державні послуги, а в регіонах з більшою кількістю мігрантів, можливий вплив на ринок житла [2].

Еміграція частини населення гарна можливість й для країн походження, проте внесок міграції в розвиток батьківщини значною мірою залежить від політики, що діє. З одного боку, міграція впливає на зменшення безробіття, молоді мігранти покращують свої життєві перспективи, а також приносять заощадження, навички та міжнародні контакти. Проте, можна виділити і декілька факторів негативного впливу, а саме економічну невідповідність міжнародної міграції через втрату молодих та висококваліфікованих робітників, особливо медичних працівників. Проблема полягає в тому, що в багатьох випадках політики недостатньо розуміють потенційні наслідки міграції. Наприклад, коли уряд витрачає багато коштів на розвиток конкретних навичок, але більшість кваліфікованих людей потім вирішують мігрувати в інші країни, де є високий попит і більша заробітна плата для цієї сфери. Повне розуміння потреб внутрішнього ринку праці, а також міграційного контексту допомогло б державним органам розробити політику відповідно до потреб населення та економіки. З цієї причини стратегії розвитку повинні враховувати вплив галузевої політики на рішення людей мігрувати, на використання грошових переказів та на стабільність повернення.

Висновки. Міжнародна міграція робочої сили набуває все більшого значення в умовах сьогодення, вона є невід'ємною складовою економічних процесів розвитку України. Якщо не враховувати і не впливати на міграційні процеси, то це може призвести до суттєвих економічних наслідків для країни. Тому кожна держава повинна приділяти увагу умовам працевлаштування. В першу чергу: створенню робочих місць, підняттю заробітної плати в залежності від кваліфікації робочої сили для своїх громадян та створенню фільтру для емігруючих в Україну. Стабільність економіки напряму залежить від державного регулювання процесу трудової міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Короленко Н. В. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85>
2. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ, 2010.
3. Всесвітній огляд населення. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/immigration-by-country>

4. Пояснення статистики Євростату. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs
5. Українська міграційна статистика. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/immigration-statistics>
6. Нікітіна А. В., Цховребова Є. Н. Work migration of the labour force: problems and ways of solving emigration in Ukraine. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 43. С. 72–77. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23499/1/Никитина_Цховребова.pdf

REFERENCES:

1. Korolenko N.V. (2021) Mizhnarodna migracia robochoi syly: prichiny ta naslidky [International labor migration: causes and consequences]. *Effectyvna ekonomica*, 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85> (in Ukrainian)
2. Bestuzheva S.V. (2010) Mizhnarodna ekonomichna diyalnist Ukrayiny: navchalnyy posibnyk [International economic activity of Ukraine: a textbook]. Kharkiv: KhNEU. (in Ukrainian)
3. World Population Review. Retrieved from: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/immigration-by-country>
4. Eurostat Statistics Explained. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs
5. Ukrainian migration statistics. Retrieved from: <https://www.macrotrends.net/countries/UKR/ukraine/immigration-statistics>
6. Nikitina A.V., Tskhovrebova E.N. (2020) Work migration of the labor force: problems and ways of solving emigration in Ukraine. *Market infrastructure*, 43, 72–77. Retrieved from: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23499/1/Никитина_Цховребова.pdf